

IX. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (1950-54 Yılları) Faaliyetlerinden Hareketle Demokrat Parti'nin Eğitim ve Kültür Politikası

IX. Turkish Grand National Assembly For The Period (1950-54 Years) Moving Activities Democratic Party Of Education and Culture Policy

Ali Osman AKALAN*

ÖZET

Bu makalede, Osmanlı dönemindeki çağdaşlaşma hareketleri çerçevesinde başlayan süreç incelenmiş ve Türkiye'de çok partili sisteme geçilen 1950-54 yılları arasındaki T.B.M.M.'nin durumundan hareketle o dönem iktidar partisi olan Demokrat Parti'nin eğitim politikası ortaya konulmaya çalışılmıştır. Özellikle bu dönemde Türkiye'nin gündeminde yer alan eğitim ile ilgili olaylar T.B.M.M. bağlamında irdelenmiştir. IX. Dönem'in en büyük özelliği yirmiye yıllık C.H.P. iktidarının halk oyu ile değiştirilerek D.P.'nin iktidara gelişi. Bu açıdan da IX. Dönem T.B.M.M.'nin Türk Demokrasi Tarihi açısından ayrı bir yeri vardır. Bu köklü iktidar değişikliği sadece Türk siyasi hayatında bir dönüm noktası değil aynı zamanda da Türk toplumunun eğitim alanındaki pek çok arzusunu da yerine getirmeye çalışmıştır. Bu makale de imam hatiplerin açılması, köy enstitülerinin kapanması, ilahiyat fakültelerinin pozisyonu gibi konulara değinilecektir.

Anahtar kelimeler; TBMM 9. Dönem, Demokrat Parti, Eğitim Politikası, Çok Partili Hayat

ABSTRACT

This article describes the process started within the framework of the Ottoman period were examined and modernization movements in Turkey between the years of 1950-54 Parliament passed a multi-party system, the ruling party, the Democratic Party in state education policy action that period are presented. Especially in this era of educational events related to the agenda of the Turkish Grand

* Dr., Müşavir, Ulaştırma Bakanlığı, alosay@yahoo.com

National Assembly of Turkey examined in the context. IX. Twenty-seven-year period, the most important feature of the CHP. DP is replaced by the rule of power, the advent of the popular vote. IX in this respect. Parliament has a special place in the period of Turkish Democracy. This drastic change of power is not only a turning point in Turkish political life at the same time rather than the desire to impart a lot of Turkish society has worked in the field of education. In this article, the imam preachers opening, the closure of the the village institutes, addressing issues such as theology faculty position.

Key words: 9th Parliament Period, the Democratic Party, Education Policy, Multi-Party Life

Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemeye başlamasıyla birlikte, Osmanlı geleneksel eğitim kurumlarının bilgi üretmedikleri ve batıdaki yenilikleri takip edemedikleri görülmektedir. Ayrıca Osmanlı Eğitim sisteminde birliğin olmaması eğitimin canlılığını ve işlevselliğini yitirmesine yol açmıştır.¹ Cumhuriyet Döneminde ise Atatürk, bu geri kalmışlığı eğitim ile çözebileceğini anlayarak eğitimin hedefini çizmiştir. Bu hedefler millileşme yani milliyetçilik diğeri ise modernleşme yani muasır medeniyetler seviyesine erişmektir. 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile Türkiye'de bütün okullar Maarif Vekâleti'nin idaresine bırakıldıktan sonra ders programları yeniden düzenlenerek 1928'de Latin Alfabesi kabul edilmiştir. Atatürk döneminde kültürel yapının yeniden oluşması, batı medeniyetine uyum sağlayacak gelişmiş modern ve milliyetçi bir toplum meydana getirmeye yönelik olmuştur.²

Cumhuriyet dönemi eğitimin temel özellikleri şu şekilde tespit edilmiştir. Eğitimin laik olması, demokratik olması, eğitimin kadın ve erkeği kapsamı ve eğitimin latin harfleriyle yapılmasıdır. Eğitimin başlıca amacı ise, her düzeydeki okullara, öğrencilere Cumhuriyetçi ve Demokratik bir siyasi eğitim vermektir.³ Türk Mili Eğitimin genel amaçları, Milli Eğitim temel kanunun da şu şekilde belirtilmiştir. "Atatürk İnkılaplarına ve Anayasanın başlangıcında ifadesini bulan Türk Milliyetçiliğine bağlı Türk milletinin milli, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen koruyan ve geliştiren; Ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan milli, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumlulukların bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek"⁴ Çok Partili hayata geçişle birlikte C.H.P. din ve laiklik ile ilgili yorumunu yenilemek, daha yumuşak bir siyaset izlemek durumunda kal-

1 Geniş Bilgi için Bkz.Hasan Ali Yücel, Türkiye'de Ortaöğretim, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ank., 1994, s.1-19.

2 Ali A.Yiğit, İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950), Boğaziçi İlmî Araştırmalar Serisi: HI İst., 1992, s.20.

3 Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'ye) A.Ü.Yayınları, Ank., 1989, s.362.

4 Akyüz, a.g.e., s. 366.

mıştır. ⁵İnönü döneminde uygulanmaya başlayan hümanistleştirme politikası Atatürk döneminden gelen milli kültür heyecanı ve milliyetçilik arzusunun zayıflatarak telafisi zor tahribatlar yapmıştır. ⁶1950-1954 yılları arasında Cumhuriyet Dönemi eğitiminin temel özellikleri amaçları korunmuş olmakla birlikte büyük değişikliğe uğramıştır. Ama çok partili rejime geçişle birlikte laikliğin yeni bir anlam kazanması dini eğitim konusunda büyük değişiklikler yapılmasına yol açmıştır. Bu değişiklikler IX. Dönem boyunca bütün hızıyla devam etmiştir. ⁷Bu doğrultuda ki değişiklikleri sırasıyla incelemeye çalışacağız.

Halkevlerinin Kapatılması

Halkevleri 19 Şubat 1932'de kurulmuştur. Halkevlerinin amacı gerçekleştirilen inkılapların halka anlatılmasında etkili bir organ olarak kullanılmasıdır. Yönetimleri tamamen C.H.P'nin genel merkez ve yerel örgütleri tarafından üstlenilmiştir. ⁸Halkevleri hukuken ve fiilen C.H.P'nin malıydı. Bu tek parti döneminde problem yaratmıyordu ama çok partili rejime geçilince problem yaratmaya başlamıştı. D.P'nin iktidara gelmesiyle birlikte C.H.P ile devlet birbirinden ayrılmışlardı. Temelinde C.H.P'nin devletin maddi olanaklarıyla yarattığı tesislere egemen olması kabul edilemezdi. ⁹C.H.P. bu düşünceden yola çıkarak 1947 Kurultayında halkevlerini özerk kuruluşlar haline getirmeyi kararlaştırdı. Ama bu sadece karar aşamasında kalmış ve halkevleri kültürel amaçlarını gerçekleştirmekle beraber Halk Partisinin organı rolünü oynamaya devam etmiştir. ¹⁰C.H.P'nin en büyük hatası 1950 seçimlerinden sonraki ilk kurultayı Ankara Halkevinde toplamasıdır. Bu olay hem D.P'lilerin hem de halkın tepkisinin çekmiştir.

1950'de 63 ilde 477 Halkevi, 4.332 halk odası faaliyet halindeydi. D.P tabanı bundan rahatsızdı. Bu rahatsızlığı Metin Toker ¹¹şu şekilde ifade etmiştir. «Demokratlar kendilerini 1946-50 arasında C.H.P. iktidarından çok çekmiş hissediyorlardı. Halbuki çektirenler hâla ortadaydılar. Bunlardan intikamları alınmayacak mıydı? C.H.P'liler tafra satmaya devam ediyorlar, onlara gidici olduklarını söylüyorlardı. Halkevleri hep onların elindeydi ve bunları “Babalarının Malı” veya «Parti Ocağı»

5 İhtar B. Tarhanlı, Müslüman Toplum, Laik Devlet Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı Ata Yayınları, İst., 1993,5.23.

6 Yiğit, a.g.e., s.48.

7 Bu değişiklik için Bkz. T.B.M.M. Zabıt Tutanakları Dergisi, IX. Dönem, C.I., 24.5.1950 - 29.5.1950, s.29-32.

8 Çavdar, a.g.e., s.66.

9 Karpat, a.g.e., s.304.

10

11 Metin Toker (1924-) : İstanbul'da doğmuştur. Galatasaray Lisesi ve İstanbul Edebiyat Fakültesi, Fransız Filolojisi, mezundur. 1945-1949 yılları arasında Cumhuriyet Gazetesinde, 1949-1955 yılları arasında Zafer Gazetesinde yazarlık yapmıştır. 1954 yılında Akis Dergisini çıkartan Toker, 1955 yılında İsmet İnönü'nün kızıyla evlenmiştir. 1967 yılına kadar Akis Dergisinde ki yaz: hayatına devam etmiştir. Başlıca Eserleri; Bir Diktatörün İktidar Yolu, İsmet Paşa İle On Yıl (3. Cilt), Şeyh Sait İsyanı, Dört Buhranlı Yıl, Tek Partiden Çok Partive, Demokrat Partinin Altın Yılları. Metin Toker”, Türkiye Ansiklopedisi, C.I. s.87.

gibi kullanılmaktadırlar. Milletvekillerini Ankara'ya böyle durumlara son verdirenler, kendilerini çevrelerin efendisi yapsınlar diye göndermişlerdi. Korkuluk olarak değil.¹² Halkevi sorunu iki parti arasında bulunacak orta bir yolla çözümlenmek istendi. C.H.P yetkilileri D.P. ile temasa geçerek bu kuruluşların Halk Partisi organı olmaktan çıkarılarak birer vakıf veya benzer tesis haline getirilmesini fakat kapatılmamasını teklif etti. D.P.İiler ise böyle bir teklife sıcak bakmadılar.¹³

Halkevleri konusunda basında büyük tartışmalar olmuştur. C.H.P'nin yayın organı **Ulus** attığı gazete başlıklarında, «Hukuk mu?, Müsadereye doğru» «D.P. iktidarı halkevlerine el koymaya çalışıyor». ¹⁴ «Müsadere hazırlığı yurtta çok fena tesirler yarattı». ¹⁵ Derken D.P'nin yayın organı **Zafer** ise «Milletin malı millete veriliyor», ¹⁶ «Hukuk Devleti nizamının esası yerine getiriliyor, C.H.P'nin zimmetine geçirdiği milli servet» diye başlık atmışlardır.¹⁷ Her iki gazetenin de köşe yazarları arasında da sert tartışmalar geçmiştir. C.H.P. Genel Sekreteri Kasım Gülek¹⁸ yaptığı konuşmada, «Halkevlerinin Ulus tarafından ne maksatla kurulduğu bellidir. Bu müesseseler İnkılapları yaymak ve yerleştirmek, memleketin kültür seviyesini yükseltmek gibi amaçlarla 1932 yılında Atatürk tarafından kurulmuştur. Atatürk inkılaplarını yaymak Türk kültürü ve milli şuurunu geliştirmek amacıyla kurduğu halkevlerini kapatmak bir siyasi parti içinde izah olmayan bir harekettir.»¹⁹ Halil Sezai Erkut yazısında; «Halkevlerine indirilen darbe inkılaplara, Atatürk rejimi-ne ve onun yüksek eser ve hatıralarına saygısızlıktır. Büyük Atatürk Halkevlerini Türk inkılaplarının yayılması için açmıştır». Diyerek tepkisini belirtmiştir.²⁰

Zafer gazetesinin baş yazarı Mümtaz Faik Fenik ise, «Halkevleri sorununun C.H.P'nin iddia ettiği gibi bir müsadere konusu değil, bir gasp değil, doğrudan doğruya bir hakkın yerine getirilmesi, vaktiyle gasp edilen malların sahiplerine ve millete iadesi diyerek devam eder. Halkevleri tesis amaçlarının tamamen dışında bir politika ocağı halinde kullanılmıştır, köycülük, sağlık ve hatta gösteri kollarında dahi, parti propagandası uğruna faydalanmıştır. Devlet bütçesinden, özel idarelerden belediyelerden, köy sandıklarından yardım gören halkevlerini ve halk

12 Toker, a.g.e., s. 109.

13 Aydemir, a.g.e., s.1 12.

14 Ulus, 20.7.1951.

15 Ulus, 21.7.1951.

16 Zafer, 25.7.1951.

17 Zafer, 25.7.1951.

18 Kasım Gülek (1905 - 1996) : Kasım Gülek Adana'da doğmuştur. Galatasaray Lisesi ve Amerikan Kolejinde eğitim görmüş ve 1928'de Paris Siyasal Bilimler Okulunu bitirmiştir. 1939'da Bilecek milletvekili seçilerek meclise girmiş ve 1946'da Seyhan milletvekili olmuştur. 1947-1949 yılları arasında Ulaştırma Bakanlığı yapmış ve 1950 yılında C.H.P'nin Genel Sekreterliğine getirilmiştir. Bu görevi 1959 yılına kadar sürdürmüştür. 27 Mayıs'tan sonra Tanin adlı bir gazete çıkartan Gülek 1961-1965 yılları arasında Adana milletvekili olmuş ve 1973'de aktif siyasetten çekilmiştir. Kasım Gülek, Türk ve Dünya Ünlüleri, C.V, s.2545.

19 Ulus, 26 .7.1951,5.6.

20 Ulus, 27.7.1951, s.3.

odalarını kendi partileri dışında siyasi kanaat taşıyan vatandaşlara kapamıştır».²¹ Bu yoğun tartışmalar D.P'lilerin meclis grubuna verdikleri dört ayrı yasa teklifini birleştirerek oluşturdukları tasarımı T.B.M.M.'ne getirdiklerinde de devam etti. Tasarı meclisin gündemine "Manisa milletvekili Refik Şevket İnce ve 7 arkadaşının, Resmi daire ve müesseselerin siyasi partilere bedelsiz mal devir edemeyeceklerine ve bu daire ve müesseselerde münfesi derneklere ait olup siyasi partilere terk edilmiş olan gayrimenkul mallarla bu partiler tarafından genel menfaatler için yaptırılmış olan binaların sahiplerine ve hazineye iadesine dair kanun teklifi ve Anayasa, İçişleri, Maliye, Adalet ve Bütçe Komisyon raporları şeklinde gelmiştir."²²

Kanun tasarısı Ağustosta mecliste görüşülmeye başlanmış ve sert tartışmalara sahne olmuştur. Faik Ahmet Barutçu yaptığı konuşmada» Devletin resmi müesseselerinin, belediyelerin ve özel idarelerin teberruda bulunmaları mevcut yasalara aykırıdır. Bu kanunu meclise getirmenizin sebebi Halk Partisi'nin mallarının tasfiyesidir, bu teklifi de bu ad altında buraya getiriyorsunuz». Diyerek kanunu eleştirmiştir.²³ C.H.P'nin sözcüleri konuşurken D.P'li milletvekillerinin sözle sürrekli satışmaları sonucu C.H.P. milletvekilleri ikinci oturama katılmamışlardır.²⁴ Ulus gazetesi bu olayı şu şekilde değerlendirmiştir. «C.H.P. milletvekilleri dünkü müzakerelere iştirak etmediler. Anayasaya aykırı olan tasarımı halka şirin gözük-mek için, Başbakan ve D.P. milletvekilleri gayret sarf etti, küfür edenler bile oldu». Diyerek manşet atmıştır.²⁵

İkinci oturumda söz alan milletvekilleri C.H.P. ve İsmet İnönü'ye sert eleştiride bulundular. Oturumda ilk konuşmacı olan Ankara Milletvekili Osman Şevki Çiçekdağ «C.H.P'nin oturuma katılmamasını eleştirerek, C.H.P'nin istediği gibi davranabileceğini, D.P'nin sadece bedelsiz ve parasız bir şekilde halk partisine mal edilen gayri menkullerin, gerçek sahibi olan millete ve tüzel kişilere iadesini teklif ediyoruz». Diyerek kanunu savunmuştur.²⁶ Başbakan Adnan Menderes konuşmasında, Halk partisi halkevlerine sarf edeceğim diye bütçeden, hususi idarelerden, belediyelerden, köy sandıklarından aldığı paralardan büyük bir kısmını halkevlerine sarf edecek yerde doğrudan doğruya zimmetine geçirmemiş midir? Diye sorarak devam etmiş, Halkevleri kurulmadan önce hayır cemiyeti sayarak ve halkevleri kurulduktan sonra bu bahane ile Halk Partisi'nin millet kesesinden alıp zimmetine geçirdiği paralar çok büyük rakamlara varmaktadır diyerek tepkisini ortaya koyduktan sonra C.H.P'nin meclise getirmeye çalıştığı kanun tasarısını da şu şekilde eleştirmiştir. «İsmet İnönü bundan sonra Halkevleri perdesi arkasında Halk Partisi'nin hakimiyeti altında bulunan ve büyük bir servet teşkil eden mal-

21 Zafer, 27.7.1951, s.l.

22 T.B.M.M. Zabıt Tutanakları Dergisi, IX. Dönem, 7.8.1951, s.635.

23 T.B.M.M. Zabıt Tutanakları Dergisi, IX.Dönem, 7.8.1951, s. 633-637.

24 Çavdar, a.g.e, s.45.

25 Ulus, 8.8.1951, s.l.

26 T.B.M.M. Zabıt Tutanakları Dergisi, IX .Dönem, CIX, 7.8.1951, s.637.

ların üzerine oturmak amacını takip etmediklerini ve bu husustaki iyi niyetlerini ispat etmek için çoktan beridir Halkevlerini bir tesis haline getirmek istediklerinin hikayesini anlatıyor. Bu hikaye muhalefetin etkisini göstermeye başladığı 1947 senesinden başlar. Hiç bir hükmü olmayan halkevlerine devlet bütçesinden para ayrılması ve paranın iktidar partisine ödenmesi gibi demokratik ve hukuki duruma asla sığmayacak derecede yanlış olan bir yolda yürümek muhalefetin eleştirileri etkili olunca artık devamı imkansız hale gelmiştir. İşte o zamandır ki, avutmak ve zaman kazanmak amacıyla halkevlerini tesis yapacağız temelleri başladı». Demiştir.²⁷

İstanbul milletvekili Mükerrerem Soral ise konuşmasında İsmet İnönü'yü eleştirerek «Devlet hayatı boyunca Atatürk'ü tarih kitaplarından, para ve pullardan çıkartmak suretiyle kendince Atatürk'ü milletin kalbinden silmeye çalışan, Anayasayı bir kenara bırakarak devleti ileri sürüp Anayasayı devamlı ihlal etmiş olan bir insan, bu kanun karşısında kendisinin ve partisinin ne kadar zayıf bir durumda olduğunu görünce dört elle Anayasaya sarılıp, Atatürk'e sığınmaya çalışmaktadır Anayasaya ve Aziz Atatürk'e karşı en büyük günahkarın gelip onlardan medet umması ve Anayasadan bir çare umması ve Anayasadan bir çare koparabilme çabalarıdır». Demiştir.²⁸

Kanun 8 Ağustos 1951 tarihinde oylamaya sunulmuştur. Oylamaya katılan 365 milletvekilinden 362'si lehte oy kullanmış. 3 milletvekili hayır oyu kullanmıştır. Böylelikle tasarı kanunlaşmıştır. ²⁹ Bu oylamaya C.H.P. milletvekilleri katılmamışlar ama genel merkezde yayınlanan bir bildiri ile her türlü olumsuzluğa karşı mücadelede devam edeceklerini açıklamışlardır.³⁰ Halkevlerinin tamamen kapatılması D.P'lilerin, C.H.P.'ye karşı kazandığı büyük bir zafer olarak değerlendirilebilir.

Köy Enstitülerinin Kapatılarak İlköğretim Okullarıyla Birleştirilmesi

Köy de yaşayan nüfusun eğitim problemi Osmanlı İmparatorluğunun son yıllarından itibaren tartışılan bir konudur. Osmanlı İmparatorluğunun son yıllardaki kötü durumundan dolayı bu soruna köklü bir çare bulunamamıştır.³¹ Atatürk Cumhuriyetin kurulmasından sonra bu problemi çözmeye çalışmıştır. Yurt dışından dönemin eğitim öncülerinden Amerikalı J.Devvey'i ülkeye davet etmiştir. 1924 yılında J.Dewey'in verdiği raporda, köye göre eğitim ve köy öğretmeni yetiştirme konusuna da yer verilmiştir. 1925 yılında da eğitimci Kühne'de raporunda benzer konularda önerilerde bulunmuştur. Bu düşüncede benzer görüşler Türk eğitimcilerce de benimsenmiştir.

27 T.B.M.M. Zabıt Tutanakları Dergisi, DC .Dönem, C.K, 7.8.1951, s.663.

28 T.B.M.M. Zabıt Tutanakları Dergisi, IX .Dönem, C.DC, 7.8.1951, s.647.

29 Zafer, 9.8.1951.

30 Çavdar a.g.e., s.45.

31 Yiğit, a.g.e., s.74.

Bu düşüncelere ilk somut adım 1937'de M. E. Bakanı Saffet Arıkan'ın³² döneminde gelmiştir. Eskişehir'in Mahmudiye köyünde bir eğitim kursu açılmıştır. Amacı askerliğini onbaşı ve çavuş olarak yapmış gençleri altı aylık kurstan sonra eğitim olarak köylere ve üç yıllık, ilkokullara gönderip öğretmen açığını biraz olsun hafifletmektir.³³ Altı aylık eğitimde Ziraat Bankası işbirliğiyle modern tarım tekniklerini uygulayan Mahmudiye Devlet üretim çiftliğinde çalıştırılarak yetiştirilmişlerdir. Böylece köye sadece bir öğretmen değil, bölgenin kalkınmasında önemli bir rol oynayacak, modern tarım tekniklerini onlara bizzat aktaracak eğitimciler yetişmiş oluyordu.³⁴

Köy Enstitülerinin projesini 1935 yılında İlköğretim Genel Müdürü Hakkı Tonguç³⁵ hazırladı ve kabul edilmesini sağladı. İlk deneme okulu 1937'de İzmir-Kızılcıllu'da kuruldu. Daha sonra açılan üç okul bunu izledi. Alınan sonuçlar ümit vericiydi. Bunun üzerine 17 Nisan 1940 tarihinde uzun tartışmalardan sonra Köy Enstitüleri kuruldu.³⁶ Köy Enstitülerinin amacı Türk köylülerinin cahilliğini, geri kalmışlığını ve maddi imkansızlıklarının en kısa zamanda giderilerek köylünün kalkınması için kurulmuştur.³⁷ Y. Akyüz'e göre ise 1940'da altı yaş üstünde ki nüfusun %78'i okur yazar değildi. Köylerde bu oran %90'lara varıyordu. Bu cehaletle mücadele etmek için köylünün sosyal ve ekonomik yapısını eğitim kanalıyla düzeltmek için Köy Enstitüleri kurulmuştur.³⁸ Köy Enstitülerinin temelinde ki fikir, karma eğitimle köy çocuklarını devlet hesabına okutmak, mezun olduktan sonra onları köylere ve köy çocuklarına daha iyi tarım metotları ve sağlık bilgisi öğretmek üzere köylere göndermektir. Köyün toplumsal hayatına karışıp köylülerle kaynaşabilmeleri için enstitüyü bitirmiş öğretmenlere toprak ve ev verilmiştir.³⁹

32 Saffet Ankan (1888-1947) : Erzincan'da doğmuştur. 1910 yılında Harp Akademisinden Yüzbaşı olarak mezun olmuştur. Di ve VHI. Dönemlerde Milletvekili olarak Meclise girmiş ve 1935-1938 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı yapmıştır. Köy Enstitülerinin kumculanındandır. Binbaşoğlu, a.g.e., s.247-248.

33 Akyüz, a.g.e., s.433-4, Geniş Bilgi için Bkz. Cavit Binbaşoğlu, Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi. M.E.B'Yayınlan., İst. 1995, s.237-6.

34 Yediyıldız, a.g.e s.72.

35 İsmail Hakkı Tonguç, (1897-1960): Bulgaristan'ın Silistre Kasabası'nda doğmuştur. Orta öğrenimini Kastamonu Öğretmen Okulu ve İstanbul Öğretmen okulunda yapmıştır. Çeşitli bölgelerde resim-iş dersi öğretmenliği yapan Tonguç, 1926'da Bakanlık Levazım ve Ders Araçları Müzesi Müdürü olmuştur. Saffet Arıkan'ın Bakanlığı zamanında İlköğretim Genel Müdürü Vekili olarak atanmıştır. 1940 yılında asaleten bu göreve atanan Tonguç. 1946'ya kadar bu görevi sürdürmüştür. 1954 yılında emekli olmuştur. İsmail Hakkı TONUÇ, Köy Enstitülerinin kurucusudur. Başlıca Eserleri : El işi Rehberi, Mürebbi'nin Ruhı, İş ve Meslek Terbiyesi, Köyde Eğitimi, Canlandırılacak Köy, İlköğretim Kavramı, Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy.

36 Binbaşoğlu, a.g.e., s.251.252.

37 Kanun, 278 oyla kabul edilmiş 148 milletvekili oylamaya katılmamıştır. Bu dönemde oylamaya katılmamak muhalif kalmak demektir. Bu da kanunun ne şekilde geçtiğini göstermektedir.

38 Ayın Tarihi, Nisan 1994, s.27-28.

40 Karpas, a.g.e., s.302..

Köy Enstitüleri ilk açıldıklarında 14 tane iken bu sayı 1941 yılında 2, 1942 yılında 2, 1944 yılında 2 ve 1948 yılında 1 tane eklenerek toplam sayı 21'e ulaşmıştır. Bu okullardan toplam 15.000 kadar öğretmen ve 2000 kadar sağlıklı yetişmiştir.

Bu insanlar gittikleri yerlerde pek çok köy çocuğuna ve köy halkına okuma yazma öğretmişlerdir. Köylere bir çok araç gereç girmiştir. Öğretmenler uygulamalı olarak öğrencilere ve bazı köylülere tarımı öğretmek için tarımı daha küçük bir yaşta onlara sevdirmişlerdir. Yine bu öğretmenlerin eşliğinde okul bahçeleri ve hazine toprakları ağaçlandırılmıştır.⁴⁰ Aynı zamanda Köy Enstitüleri kurulduğu köylerin sosyal ve kültürel yönden gelişmelerini, ekonomik yönden kalkınmalarını sağlamıştır. Köy Enstitüsü elemanlar daha öğrenci iken okulların yapımına iş gücü katkısı yapmışlar, öğretmen iken de okulu ve okulun ihtiyaçlarını kendileri yaparak devlete katkı sağlamışlardır.⁴¹

Köy Enstitülerinin eksiklikleri de bulunmaktadır. Okullarda verilen beş yıllık eğitim öğrencilere köy hayatının sosyal ve ekonomik problemlerinin hakkında gelebilmek için yeterli değildi. Mezunların bir kısmı gerçeklerle ve köy problemlerinin çözümü ile uğraşacağı yerde kendilerini teorik tartışmalara, siyasi tartışmalara verecek bir köy eliti oldular. Aynı zamanda enstitü mezunlarının 20 yıl boyunca köy öğretmeni kalmaya mecbur olmaları kendilerinde aşağılık duygusunu meydana getirdi. Bu da kentle köy arasındaki farkları daha da derinleştirmiştir.⁴² En önemli olumsuzluğu ise Enstitü mezunlarının çok fazla politika yapmalarıdır. Herkes politika yapabilir ama bu öğretmenlerimiz yetiştirilmelerinden ve o günkü ortamın uygun olmasından dolayı, gerekenden fazla politik olmuşlardır.⁴³

Köy Enstitülerinin ilk resmi öğretim programı 1943 yılındadır. Bu programa göre ilkokuldan sonra 5 yıl öğretim yapmaktadırlar. Bu süre içerisinde toplam 114 hafta kültür dersleri, 58 hafta ziraat dersleri, 58 haftada teknik ders ve çalışmalar yapılmakta idi. Bu program 1947'de azda olsa değiştirilmiştir. 1953'de yapılan değişiklikle köy enstitüleri önemli ölçüde genel bilgi derslerine yönelmiştir.⁴⁴

Köy Enstitülerinin İlköğretim okullarıyla birleştirilmesi kanunu 27 Ocak 1951 tarihinde T.B.M.M.'nin önüne geldi. Bu konuda en çok tartışılan nokta öğretmen okuluna gelen öğrencilerin mezun olduktan sonra öğretmen olmaları veya diğer mesleklere de yönelebilirler fikirleridir. Kars Milletvekili Tezer Taşkiran öğretmenlerimizden doktor, mühendis, hukukçu, olmak isteyenler içinde imkan verilmesini istemiş ve bu öğrenciler içinde mecburi hizmetin kabulünü talep etmiştir.⁴⁵ Milli Eğitim Bakan Vekili Rıfki Salim Burçak ise öğretmen okulunda bulunan başarılı

40 Şerafettin Zeyrek, Tek Parti Dönemi Türkiye'de Köy, Köylü ve Köycülük Politikası, (Yayınlanmamış, Dok. Tezi, H.Ü. Ata. İlk ve İnk. Tar. Ens. Ank. 1995), s.302-3.

41 Zeyrek, a.g.e., sf 303.

42 Karpat, a.g.e., s.302.

43 Zeyrek, a.g.e., s.305.

44 Akyüz, a.g.e., s.436.

45 T.B.M.M. Zabıt Tutanakları Dergisi, IX. Dönem, C.XXVH, 27.1.1954, s.371.

çocuklara öğretmenlikten başka mesleğe geçmelerine izin verdiğimiz taktirde öğretmenlik mesleğinin üstün kabiliyete ihtiyaç hissettirmeyen bir meslek olduğuna kabul edeceğiz. Ayrıca öğretmen okuluna gelen çocuklar öğretmen olarak yetişmek niyeti ile gelmeyecekler, öğretmen okuluna başka bir mesleğe atılmak niyetiyle geleceklerdir. Bu da meslek okulu havasını tamamen bozacaktır, demiştir.⁴⁶

Köy Enstitüleri ile İlköğretim okullarının birleştirilmesi hakkında ki kanun 27 Ocak 1954 tarihinde kabul edilmiştir.⁴⁷ Bu kanuna göre Köy Enstitüleri ile İlköğretim okulları "İlk Öğretmen Okulları» adı altında birleştirilmiştir. İlk Öğretmen okullarının tahsil müddeti, ilkokulu mezunları için 6 yıl, ortaokul mezunları için 3 yıldır. Bu okullara alınacak öğrenciler sınavla alınır ve her yıl alınacak öğrencilerin %75'nin köy ilkokullarından mezun olması şarttır. Okul mezunları mecburi hizmetlerini tamamlayıncaya kadar köy okullarında çalışırlar ve mesai saatleri içinde okulda kalarak kendilerine verilen eğitim ve öğretim işlerini görmek, ders dışı faaliyetlere katılmak ve ayrıca nöbet vazifelerini yapmakla mükellefler.⁴⁸

Köy Enstitüleri kurulduğu ilk günden beri artıları ve eksileri ile çok tartışılmıştır. Enstitüler konusunda yaygın ve birbirlerine tamamen iki zıt görüş vardır. Bunların birincisi köy enstitüleri mükemmeldir, eleştirilemez, ikincisi köy enstitüleri başlangıçtan beri zararlıdır. Eğitime hiçbir katkısı olmamıştır görüşüdür. Bu iki görüşünde bilimsel olduğu söylenemez. Enstitüleri sağlıklı değerlendirmek istiyorsak hem artılarını hem de eksilerini değerlendirmemiz gerekmektedir.

İlköğretim

İlköğretim genel olarak 7-14 yaşındaki çocukların eğitimini kapsar. 1924 yılından itibaren ilköğretim 5 yıl olarak tespit edilmiştir. Ama bazı köy ilkokullarında bu süre kısaltılmıştır.⁴⁹ Cumhuriyet döneminde ilköğretime büyük önem verilmiştir. Çünkü ilköğretim cumhuriyet inkılaplarını laikliği topluma benimsetecek bir araç olarak görülmüştür.⁵⁰ Nüfusun çoğunluğu köylerde bulunduğu için meseleye köylerden başlanmıştır. 1937 yılında çıkarılan Köy Eğitimleri Kanunu ile öğretmen yetiştirme probleminde büyük ölçüde çözüm getirilmiştir. 1942 yılına kadar köylerde açılmış olan okulların yaklaşık olarak yarısına yakını, üç sınıflı öğretmenli, geri kalan da beş sınıflı öğretmenli veya öğretmenli eğitimli okullardır.⁵¹

İlköğretim de din derslerinin okutulması ve kaç saat okutulacağı devamlı sorun olmuştur. 1924 yılında kabul edilen ilkokul programında bu ders Kuran-ı Kerim ve din dersleri adı altında görülmekte, birinci sınıf hariç diğer sınıflarda ikişer saat

46 T.B.M.M. Zabıt Tutanakları Dergisi, K.Dönem, C.XXVÜ, 27.1.1954, s.373.

47 Kanunun kabul tarihi; 27 Ocak 1954, Kanun No; 6234, Kanun tasarısının verilme tarihi; 12 Haziran 1951. Resmi Gazete: 4 Şubat 1954, sayı: 8625.

48 Düstur, HL Tertip, C.XXXV, s.274-5.

49 Bkz., Haşan Ali Yücel, a.g.e., s. 19-260.

50 Akyüz, a.g.e., s.386.

51 Yiğit, a.g.e., s.56-57.

okutulmaktadır. 1926 programında din dersleri üçüncü sınıftan başlayarak hafta da bir saat, daha sonra da yarım saate indirilmiştir. Din dersleri böylece 1930'ların başında önce şehir ilkokullarında sonrada köy ilkokullarında kaldırılmıştır. İlkokul 4. ve 5. sınıflara din dersi tekrar Şubat 1949'da C.H.P. tarafından program dışı haftada iki saat olarak konmuştur. Çocuklarının din dersi okumasını isteyen veliler sene başında yazılı olarak okul idaresine bildireceklerdi. Bu dersler program dışı olarak resmi ders saatleri dışında verilecek ve din derslerinin sınıf geçme ile ilgisi olmayacaktı.⁵² D.P. iktidara gelir gelmez mevcut din derslerini yeniden gözden geçirmeye başladı. 4 Kasım 1950 tarihinde D.P. hükümeti din derslerinin okul müfredatının içine alınması teklifini kabul etti. Aynı zamanda 1949'da C.H.P.'nin uyguladığı sistemi tersine çevirerek, çocuklarına din dersi aldırarak istemeyen velilerin okul idaresine dilekçeyle başvurma sistemini getirmiştir. Bir diğer değişiklik ise bir üst sınıfa geçebilmek için din derslerinden geçerli not alma gerekliliğidir.⁵³

İlköğretimde okul, öğretmen ve öğrenci oranlarına bakıldığında, 1948-49 eğitim öğretim yılında 16.119. okulda, 33.185 öğretmen, 1.468.382 öğrenci eğitim yapmaktadır. 1949-50 eğitim öğretim yılında 17.106 okulda, 34.322 öğretmen, 1.590.039 öğrenci ile eğitim yapılmaktadır. 1960-61 arasında ise 24.398 okulda, 62.526 öğretmen, 2.816.501 öğrenciye çıkmıştır. Bu rakamlar gösteriyor ki Türkiye'de ilköğretimde okul sayısı, öğretmen sayısı ve öğrenci sayısı bir yükselme söz konusudur. Bu da eğitimin kalitesinin gittikçe yükseldiğini göstermektedir.⁵⁴

Orta Öğretim

1930 tarihli Lise ve Orta mektepler talimatnamesi, öğretmenlerden Cumhuriyet eğitimi vermek için programları ve programlar dışında her fırsatı değerlendirmelerini ister. Özellikle o yıllarda Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Sosyoloji, Felsefe, Cumhuriyet, Yurttaşlık eğitiminin verildiği ve önemle durulduğu dersler olmuştur.⁵⁵ Orta öğretim okulları ödeneği genel bütçeden verilen bir ve iki devreli "Sultanilerle, ödeneği ile özel bütçelerine bağlı "idadilerden meydana geliyordu. 1923 yılında Sultaniler liseye, 1924'te de idadiler orta okula dönüştürüldü. 1929-30 yılları arasında da orta öğretim okulları karma okullar haline getirilmiştir.⁵⁶ Orta öğretimde okul öğretmen ve öğrenci oranlarına bakıldığında, 1948-49 eğitim öğretim yıllarında 321 okulda, 4.149 öğretmen, 61.314 öğrenci eğitim yapmaktadır. 1949-50 eğitim öğretim yılında 381 okulda, 4.364 öğretmen, 65.168 öğrenci eğitim yapmaktadır. 1950-51 eğitim öğretim yıllarında 406 okulda, 4.528 öğretmen, 68.187 öğrenci eğitim yapmaktadır. 1960-61 eğitim öğretim yılında 776 okulda,

52 Akyüz, a.g.e., s. 388.

53 Şaban Sitembölükbaşı, a.g.e., s.77-78.

54 Akyüz, a.g.e., s.390.

55 Akyüz, a.g.e., s.391.

56 57 Yiğit, a.g.e., s.59-60.

13.269 öğretmen, 318 öğrenci eğitim yapmaktadır. ⁵⁷ İstatistiklere bakıldığında ilköğretimde okuyan öğrenci sayısı, orta öğrenimde okuyan öğrenci sayısından çok fazladır. Bu da velilerin çocuklarını ilköğretimden sonra pek okutma taraftarı olmadığını göstermektedir.

Yüksek Öğretim

Atatürk döneminde Türkiye'nin tek üniversitesi İstanbul Dârü'l-Fünûnu'dur. 1933'deki reformlara gelinceye kadar Dârü'l Fünûn görevlerini yerine getirememiştir. 1933'de 2252 sayılı kanun ile Darü'l Fünûn kaldırılmış yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur. Bu kanunla özerklik kaldırılmış ve Üniversiteler Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. İlk kez Türkiye'ye Üniversite, Fakülte, Rektör ve Dekan gibi terimler girmiştir. Bu reform çalışmaları devam ederken Ankara'da 1925'de Hukuk Fakültesi, 1930'da Ziraat Fakültesi, 1933'de Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, 1943'de Fen Fakültesi, 1945'te Tıp Fakültesi açılmıştır.⁵⁸ 18 Haziran 1946 tarihinde kabul edilen Üniversiteler kanunu⁵⁹ ile yeni düzenlemeler yapılmıştır. Üniversiteler tekrar özerk hale getirilmiştir. Üniversitelerin kadro teşkilatları ile bütçeleri yeniden düzenlenmiştir. Tamamen Mili Eğitim Bakanlığından ayrı birer kurum haline gelmişlerdir.⁶⁰ 1946 yılında kabul edilen bu kanun 1973 yılına kadar geçerli kalmış bir kanundur. 1946'dan sonra kurulan üniversiteleri ise Karadeniz Teknik Üniversitesi (Trabzon - 1955), Ege Üniversitesi (İzmir-1958), Orta Doğu Teknik Üniversitesi (Ankara 1957), Atatürk Üniversitesi (Erzurum-1958)dir.

Din Eğitimi

Cumhuriyetin ilk yıllarında dine karşı takip edilen katı laiklik politikası en çok din eğitimini etkilemiştir. Tevhid-i Tedrisat Kanununun da etkisiyle din öğretimi yapılan kurumlarda hızla bir azalma olmuştur. Bu dönemde din adamı yetiştirmek üzere kalan tek yer kuran kurslarıdır.⁶¹ Tek partili rejimden çok partili rejime geçince C.H.P. din ve laiklik konusunda tutumunu değiştirmek durumunda kalmıştır. 17 Kasım 1947'de C.H.P.'nin VIII. Kurultayında din konusunda önemli tavır değişiklikleri olmuştur. 1947 yılında Hacca gideceklere döviz tahsis edilmiş, Şubat 1949'da ilkokul 4.ve 5. Sınıfların programına isteye bağlı din dersi konulmuş, Ocak 1949'da da Ankara ve İstanbul'da on İki aylık İmam Hatip kursları açılmıştır.1950 yılında iktidara gelen Demokratlar din eğitimine karşı daha liberal bir tavır sergilediler. Din eğitimini devlet eliyle vermek ve Osmanlı döneminde' yetişmiş ulema ve tarikat şeyhlerine bırakmama konusunda kararlı idiler. Yani İslam Osmanlı İmparatorluğu döneminde öğretildiği şekliyle değil, yeni Cumhuriyetin laik ideolojisine uygun bir tarzda öğrenim sunacaktır.

57 Akyüz. a.g.e., s.396.

58 Tarhanh, a.g.e., s.79.

59 Tarhanh, a.g.e., s.24-25.

60 Tarhanh, a.g.e., s.79-80.

61 Sistem Bölükbaşı. a.g.e., s.77.

İmam Hatip Okullarının Yeniden Açılması

İmam Hatip okulları din adamı yetiştirmek amacıyla ilk defa 1924'te İstanbul ve diğer illerde 28 yerde açılmış ve 2258 öğrencisi olan İmam Hatip okullarını öğrenci sayısı 1932'de 10'a, okulların sayısı da 1932'de 2'ye düşmüştür. 1933 yılında da bu okullar kapatılmıştır. Bu okulların kapanmasıyla dini bakımdan önemli bir boşluk meydana geldi. Bu boşluğu doldurmak için D.P. iktidara geldiğinde 1924 yılında kurulan İmam Hatip okullarının tekrar açılma fikrini uygun buldu. Milli Eğitim Bakanlığı 1951 yılında İmam Hatip kurslarının okul haline getirilmesine karar vermiştir. Bu ders yılında açılacak olan İmam Hatiplerin müfredatı özel bir komisyon tarafından belirlenecektir. İmam Hatip okulları on büyük İlimizde bu yıl bir sınıflı olarak eğitime başlayacaktır. Üç yıl sonra tam teşekküllü hale gelecek olan bu okulların mezunları orta tahsil mezunu sayılacak ve muhtemelen ilkokullarda din derslerine girebileceklerdi.⁶² 1950-1952 Eğitim Öğretim yılından itibaren İmam Hatip okulları eğitime başladı. Eğitime başladıklarında okulların sayısı yedi iken 1960 yılına geldiğimizde bu sayı otuz beşe ulaşmıştır. Bu okular M.E.B'e bağlanmıştır. Okullardaki eğitim ise İki bölümden İbaredir. Birincisi ilkokuldan sonra başlayan ve dört yıl süren ilk bölümdür. Bu bölümden mezun olan öğrenciler köylere imam olarak atanabilirlerdi. İkincisi ise dört yıldan sonra üç yıl daha devam edip okulu yedi yılda tamamlanan son kısımdır. İmam Hatip okullarında okutulan dersler iki sınıfa ayrılıyordu. Bunlar kültür dersleri ve meslek dersleri idi. Kültür dersleri orta okul ve lise müfredatının aynısıydı. Meslek dersleri ise öğrencilerin imam olarak yetiştirilmesi amaçlanması sebebiyle sadece imam hatip okullarında okutulmaktaydı. Toplam 27 dersin 17'si kültür, 10'u ise meslek derslerine tahsis edilmiştir. Meslek dersleri sadece teorik olarak değil pratik olarak da uygulanmaktadır.⁶³ İmam Hatip okullarının açılmasına muhalefet partisi tepki göstermemiştir. Bunun en büyük sebebi halktan çekinmeleridir. İmam Hatipler konusu günümüzde de olduğu gibi bir suistimal konusudur. Bu yüzden İmam Hatip okullarının sayısında büyük bir artış görülmektedir. Artış günümüze kadar devam etmiştir.⁶⁴

İlahiyat Fakültelerinin Açılması

Tevhid-i Tedrisat kanununa göre İstanbul Üniversitesine bağlı bir İlahiyat Fakültesi açılabilirdi. Bundan faydalanarak 1924 yılında bir İlahiyat Fakültesi kuruldu. Din derslerinin devlet okulu müfredatından çıkartılması okula olan talebi azalttı. 1924-25 eğitim öğretim yılında 284 olan öğrenci sayısı, 1932-33 eğitim öğretim yılında 20'ye düşmüş ve 1933 yılında Edebiyat Fakültesine bağlı bir İslam Araştırma Enstitüsü'ne dönüştürülmüş ve sonra bu enstitü de kapatılmıştır.

62 Ulus, 25.7.1951,3.2.

63 Sitem, Bölükbaşı, a.g.e., s.82-4.

64 Akyüz. a.g.e., s.392, Geniş Bilgi için Bkz.,Baki Mert, Çınar Bahçeci, Türkiye'de Din Eğitimi, T.D.V. Yayınlan, Ank., 1995.

C.H.P'nin 1945'den sonra dine bakış açısının değişmesi ve din derslerinin devlet okullarında okutulmaya başlanması din dersi öğretmeni eksikliğini ortaya çıkarttı. Bu eksikliği gidermek için Ankara Üniversitesine bağlı bir İlahiyat Fakültesi kurulmuştur. D.P'nin iktidara gelmesiyle birlikte İlahiyat Fakültesi'ne girecek öğrencilerde üniversite sınavını kazanmış olma veya lise mezunu olma şartı aranmaya başlandı. 1953 yılında Türk ve İslam Sanatları Tarihi Enstitüsü, Fakültenin çatısı altında kuruldu. Fakülte 1960 yılına kadar, 167 kişiyi mezun etmiş, 12 öğrenciyi doktora yaptırmış ve 30 civarında ilmi eser yayınlanmıştır.⁶⁵ İlahiyat Fakültesinin açılması dini eğitim konusundaki boşluğu doldurmaya yeterli gelmemiştir. MEB hem kaliteli din adamı, hem de İmam Hatip Okullarının öğretmen sayısını karşılayacak kadar çok mezun öğrenci arıyordu. Bu da bu dönemde mümkün değildi.

SONUÇ

IX. Dönem'de eğitim ve kültür konusunda önemli gelişmeler sağlanmıştır. Eğitimde Cumhuriyet dönemi eğitiminin temel özellikleri korunmuştur. 1950-1954 yılları arası okul sayısı, öğretmen sayısı ve öğrenci sayısı sürekli artmış ve eğitimin kalitesi yükselmiştir. Eğitimde en önemli değişiklik dini eğitim konusu olmuştur, din adamı yetiştirmek için okullar açılmış ve ortaokul, liselere din dersi konulmuştur. Bu sanırız bir anlamda D.P'nin halkın şikayetlerini dikkate alması ve laiklik konusunda C.H.P'den biraz farklı bir yaklaşım benimsediği görülmektedir.

Özet olarak D.P. IX. Dönem boyunca halkın siyasete katılımını sağlamış ve siyaseti belirli bir kesimin elinden kurtararak demokrasinin gereği olan halka inmesini ve yayılmasını sağlamıştır. D.P. Böylelikle sivil topluma geçişi sağlamış, tek parti döneminin katı devletçiliğini yumuşatmıştır. Uzun yıllar ülkeyi yöneten C.H.P'nin onayıyla kurulan D.P'nin halk oyuyla iktidara gelmesi, IX. Dönem'de halkın devlet yönetimine katılmasına, siyasete ilgi duymasına yol açmıştır. Bu şartlarla iktidarda bulunan D.P. uyguladığı ekonomi, eğitim, kültür, iç ve dış politikalarla halk kitlelerini memnun etmiş ve halkın isteklerine cevap vermeye çalışmıştır. Nitekim halk memnuniyetini 1954 seçimlerinde D.P'yi tekrar iktidara getirerek göstermiştir.

KAYNAKÇA:

Düster

Resmi Gazete

T.B.M.M. Zabıt Tutanakları (IX. Dönem, 14 Mayıs 1950 - 1 Mayıs 1954)

Ağaoğlu, Ahmet; **Serbest Fırka Hatıraları**, İletişim Yay., İst., 1994.

Ağaoğlu, Samet; **Arkadaşım Menderes**, Baba Mat., İst., 1967.

Akyüz, Yahya; **Türk Eğitim Tarihi**, A.Ü.E.B. Fak. Yay., Ank., 1988.

Albayrak, Mustafa; **Türk Siyasi Tarihinde D.P. (1946 -1950)**, (Yayınlanmamış Dok. Tezi,H.Ü. Ata.

İlk. ve İnk. Tar.Ens., C.I.II., Ank., 1992). Armaoğlu, Fahir; **20. Y.Y. Siyasi Tarihi (1914 -1980)**, Türk

İş. Ban. Yay., X. Baskı, Ank., 1994.

65 Sitembölükbaşı, a.g.e., s.90-5.

- Atatürk, K.Mustafa; **Nutuk**, Bas. Haz. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, C.I., Çağdaş Yay., İst., 1994.
- Aydemir, Ş. Süreyya; **İkinci Adam (1950 - 1964)**, C.III., Remzi Kitabevi, V. Baskı., İst., 1993.
- Baba İnönü'den Erdal İnönü'ye Mektuplar**; Bas.Haz. Sevgi Özel, Bilgi Yay., Ank. 1988.
- Bağcı, Hüseyin; **D.P. Dönemi Dış Politikası**, İmge Yay., Ank., 1990.
- Bayar, Celal; **Başvekilim Adnan Menderes**, Der. İsmet Bozdağ, Baba Mat., İst. Binbaşıoğlu, Cavit; **Türkiye'de Eğitim Bilimleri Tarihi**, MEB Yay., İst., 1995. Boratav, Korkut; **Türkiye İktisat Tarihi (1908 - 1985)**, Gerçek Yay., V. Baskı., İst., 1995.
- Bozdağ, İsmet; **Demirkırat Aldatmacası**, Emre Yay., İst., 1991.
- Karpat, H. Kemal; **Türk Demokrasi Tarihi**, Afa Yay., İst., 1996.
- Koçak, Cemil; **Türkiye'de Millî Şef Dönemi (1938- 1945)**, C.II., İletişim Yay., Ank., 1986.
- Köker, Levent; **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İletişim Yay., II. Baskı, İst. 1993.
- Kürkçüoğlu, Ömer; Türkiye'nin Arap Orta Doğusuna Karşı Politikası (1945 - 1980) S.B.F. Yay., Ank., 1972.**
- Mardin, Şerif; **Türk Modernleşmesi Makaleler IV**, İletişim Yay., III. Baskı., İst., 1994.
- Şahin, Hüseyin; **Türkiye Ekonomisi**, Ezgi Yay., IV. Baskı, Bursa, 1997.
- Tansel, Seiahattin; **Mondoros'tan Mudanya'ya Kadar**, C.I., MEB Yay., İst, 1992.
- Tanör, Bülent; **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)**, III.Baskı, Afa Yayınları, İst, 1996.
- Baykara, Tuncer; "Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın Kuruluşunu Hazırlayan Durum ve Olaylar", **H.Ü.E.F.D.**, C.IV. Sayt:1, Ank. 1985.
- Çavdar, Tevfik; «Demokrat Parti», **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C.VIII, İletişim Yay.
- Çay, M. Abdulhaluk ; "1876 Meşrutiyet Meclisi!", **H.Ü.E.F.D.**, C.IV. Sayı:1, Ank. 1985.
- Eroğlu, Hamza; «Kuzey Atlantik Paktı», **İ.Ü.F.M.**, C.XXI., Sayı: 1-4, (1957).
- Gönlübol, Mehmet;» Dış ve İç Etkenler Açısından NATO ve Türkiye», **B.T.T.D.**, C.VIII. Sayı: 43 (1971).
- Koçak, Cemil; «Siyasal Tarih (1923 - 1950)», **Türkiye Tarihi**, C.IV., Cem Yay., 1995.
- Kunt, Metin; «Siyasal Tarih (1600 - 1789)», **Türkiye Tarihi**, C.III., Cem Yay., 1995.
- Kuran, Ercüment; «Osmanlı İmparatorluğunda Yenileşme Hareketleri», **Türk Dünyası El Kitabı**, C.I., II. Baskı, Ank., 1992.
- Kurat, Yuluğ Tekin; « İkinci Dünya Savaşı'nda Türk - Alman Ticaretindeki İktisadi Siyaset»,